

دانشگاه فرهنگیان

فصلنامه علمی-ترویجی آموزش پژوهی

سال هفتم، شماره بیست و ششم، تابستان ۱۴۰۰

واکاوی چالش مؤلفه‌های فرهنگ‌دانشگاهی در آموزش مجازی: مطالعه‌ای موردی

نازیلا کاظم پور^۱، مرتضی محمدزاده^۲، کوثر کیاپاشا^۳، محبوبه فرجی^۴، مهدیه قنبری

حمیدآبادی^۵، سیدفاطمه زارع شیخکلایی^۶

دریافت: ۹۹/۱۲/۲۸

پذیرش: ۱۴۰۰/۴/۱۴

چکیده

این پژوهش به منظور کشف مؤلفه‌های فرهنگ‌دانشگاهی در آموزش مجازی انجام شده است. هدف پژوهش کاربردی و روش آن توصیفی-پیمایشی است و طرح کلی پژوهش آمیخته اجرا شده است. داده‌های پژوهش در بخش کیفی با استفاده از مصاحبه نیمه ساختاریافته با استادان دانشگاه و در بخش کمی با بهره‌گیری از پرسش‌نامه جامعه نمونه دانشجویان به دست آمده است. در بخش کیفی پژوهش از طریق مصاحبه در حوزه مؤلفه‌های فرهنگ‌دانشگاهی در آموزش مجازی ۱۲ مضمون استخراج شد. و در بخش کمی به کمک پرسش‌نامه محقق ساخته به بررسی نمونه‌ها پرداخته شد. جهت تحلیل داده‌های کمی در بخش آماری از آماره t از طریق نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های کیفی از طریق مصاحبه نیمه ساختارمند، در سه مقوله کلی مؤلفه‌های زمینه و بستر، تعاملات و مصنوعات استخراج شد و در بخش کمی داده‌های آماری دیدگاه دانشجویان نسبت به زمینه و بستر و مصنوعات رضایت‌بخش و معنادار نبود، و در مؤلفه تعاملات دیدگاه دانشجویان معنادار و مطلوب ارزیابی شد. در نتیجه استفاده صحیح از ظرفیت فرهنگ‌دانشگاهی در آموزش مجازی نیازمند تحول در بستر، و مصنوعات فضای مجازی برای مخاطبان خود است. تقویت تعاملات به‌عنوان اصل مهم و سازنده در آموزش مجازی مقدمه خوبی جهت بهبود سایر عناصر فرهنگ‌دانشگاهی در آموزش مجازی ضرورتی مبرم است.

کلیدواژه‌ها: فرهنگ‌دانشگاهی، آموزش مجازی، دانشگاه‌مازندران.

۱. کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، ایران. نویسنده مسئول، nazilakazemi76@gmail.com
۲. کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
۳. کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، ایران.
۴. کارشناسی ارشد تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، ایران.
۵. کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.
۶. کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تهران، ایران.

مقدمه

در عصر حاضر فناوری اطلاعات و ارتباطات با زندگی روزمره بشر پیوند خورده است، ما شاهد تأثیرگذاری روزافزون رسانه‌ها بر جنبه‌های مختلف زندگی انسانی هستیم که یکی از این جنبه‌ها آموزش می‌باشد. آموزش مجازی یا به عبارتی آموزش از راه دور به‌عنوان یکی از شیوه‌های نوین یاددهی و یادگیری در نهادهای آموزشی به‌طور چشمگیری اهمیت پیدا کرده است و از آنجایی که اینترنت در دسترس عموم قرار دارد، شرایط را برای آموزش مجازی آسان کرده است. در نتیجه فرایند یادگیری و آموزش بدون حضور در مؤسسات و نهادهای آموزشی امکان‌پذیر شده است و انتقال اطلاعات به سهولت صورت می‌گیرد.

همگام با پیشرفت تکنولوژی، بستر آموزش و یادگیری نیز تغییر یافته و آموزش مجازی یکی از شیوه‌های تدریس در مدارس و نظام آموزش عالی به‌شمار می‌رود. با توجه به اهمیت یادگیری الکترونیکی در بالابردن کیفیت آموزش عالی طی تحقیقی ابراز داشت که می‌بایست در کنار ارزیابی کمی و کیفی آموزش و پرورش به بررسی یادگیری مجازی نیز پرداخته شود تا کم و کاستی‌های آن اصلاح یابد (جزینی، ۱۳۹۷). حرکت به سمت و سوی این شیوه در نظام آموزش عالی باعث می‌شود تا تعدادی از دانشگاه‌ها برای ارائه دوره‌های آموزشی از آموزش مجازی استفاده کنند. با توجه به این که یکی از وظایف دانشگاه‌ها، پرورش فرهنگ دانشجویان می‌باشد، در مطالعات علمی مختلف به این نکته اشاره شده است (کیان، ۱۳۹۳). یکی از شرایط ساخت علم، ایجاد فرهنگ دانشگاهی است که بدون توجه به آن نمی‌توان از رشد و توسعه علمی حرفی به میان آورد؛ زیرا هنجار دانشگاهی و علمی قسمتی از معرفت دانشگاهی است. با توجه به ابعاد فرهنگ، می‌توان به تفاوت بین انواع فرهنگ‌ها پی برد. فرهنگ سازمانی شامل تجربیات و انتظاراتی است که راهنمای عمل افراد سازمان است، در حالی که فرهنگ دانشگاهی حاصل ارتباط بین اعضای دانشگاه‌ها است (احمدی و همکاران، ۱۳۹۴).

اولین نوشته‌ها در باب فرهنگ سازمانی به اواخر دهه ۱۹۶۰ و اوایل ۱۹۷۰ برمی‌گردد. ادگار شاین در تعریف فرهنگ سازمانی می‌گوید «فرهنگ سازمانی الگویی از مفروضات بنیادی است که اعضای گروه برای حل مسائل مربوط به تطابق با محیط خارجی و تکامل داخلی، آن را یاد می‌گیرند» (امین مظفری و همکاران، ۱۳۹۴) و می‌توان خاستگاه اصلی افزایش بهره‌گیری از فرهنگ سازمانی را در دانشگاه‌ها کم و بیش ناشی از مسائلی مثل رقابتی‌تر شدن محیط، کاهش منابع مالی عمومی، تغییرات به وجود آمده در نقش دانشگاه‌ها در جامعه و احساس نیاز بیشتر به مدیریت دانشگاهی برای پاسخ به مسائلی چون انطباق با محیط، اثربخشی، ارزیابی، ارتباط و هماهنگی دانست (ذوالفقارزاده و همکاران، ۱۳۹۰).

مفهوم فرهنگ سازمانی به‌عنوان یک عنصر اساسی در مطالعه مؤسسات آموزش عالی مورد توجه قرار گرفته است که در این میان فرهنگ دانشگاهی یکی از عوامل مؤثر بر چگونگی توسعه علمی در هر جامعه است (امین‌مظفری و همکاران، ۱۳۹۴). فرهنگ دانشگاهی نیرویی است که اعضای خود را به هم پیوند می‌دهد و به عملکرد آن‌ها معنا می‌بخشد. از جمله نقش‌های فرهنگ دانشگاهی ایجاد نوعی احساس هویت و تعهد در اعضای دانشگاهی، افزایش بهره‌وری و کارایی اعضای سازمان، افزایش خلاقیت، افزایش نوآوری و تفکر انتقادی در مدیران می‌باشد (قاسمی، ۱۳۹۷). مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی در ده موضوع، استقلال دانشگاهی، آزادی علمی، اخلاق حرفه‌ای، مدیریت، ارتباطات، مشارکت و کار گروهی، فرهنگ یادگیری، اعتماد بین اعضا، نظام پاداش‌دهی و ارزیابی دسته‌بندی شدند (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۴).

با پیدایش آموزش الکترونیک و فناوری‌های نوین هر فردی در هر مکان و زمانی می‌تواند از امکانات آموزش مجازی استفاده کند و این امکانات در سازمان‌های مختلف و قسمت‌های مختلف مانند صنایع استفاده می‌شود. به‌طور خاص در بحث آموزش در دانشگاه‌ها این موضوع بسیار حائز اهمیت است و با توجه به استفاده‌های فراوان در سال‌های اخیر به شکلی چالش‌آفرین مورد بررسی پژوهشگران قرار گرفته است. یکی از موانع توسعه و بهره‌گیری حداکثری از آموزش الکترونیکی و مجازی، انفصال بین آموزش الکترونیکی و آموزش غیرالکترونیکی است که در برخی موارد دانشجویان امکان ارتباط و اتصال مداوم به سامانه‌های آموزشی را ندارند و این مورد به‌خصوص در مورد نقاط دوردست و فاقد امکانات اتفاق می‌افتد. این مسأله می‌تواند بهره‌وری فراگیری را به شدت کاهش دهد (جزینی، ۱۳۹۶). مسأله دیگر قابل بررسی این است که ورود آموزش مجازی به نظام آموزش عالی ایران که نظامی با اقتضائات بومی-ملی خاص خود است، چه تحولاتی را در مبانی تعلیم و تربیت ایجاد کرده است (کیان، ۱۳۹۳). یکی دیگر از موارد مطرح شده در این زمینه، عدم آمادگی دانشجویان و استادان در منطبق‌سازی خود با سیستم‌های نرم‌افزاری و روش‌های تدریس در این حوزه است. عدم مشاهده الگوی تدریس آموزش مجازی در دوران تحصیل در کنار نگرانی برای استفاده از فناوری‌های جدید یکی از مهم‌ترین مشکلات استادان در این حوزه است (نجیمی و همکاران، ۱۳۹۶). با توجه به نکات مطرح‌شده در خصوص آموزش مجازی و فرهنگ دانشگاهی سؤال اساسی این است: آیا مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی در بستر آموزش مجازی در شرایط مطلوبی است؟ با توجه به شرایط زمان حاضر و درگیری با همه‌گیری^۱ جدید (ویروس کرونا)^۲ همزمان با سال ۲۰۲۱ اهمیت آموزش مجازی بیش از پیش احساس می‌شود. این شیوه با چالش‌های گوناگونی چون عدم دسترسی

1. Epidemi
2. corona virus

همگانی به شبکه جهانی اینترنت، از بین رفتن تعاملات اجتماعی بین دانشجویان و استادان و... روبرو می‌باشد. اما با در نظر گرفتن نقاط قوت و ضعف آن، آموزش مجازی می‌تواند باعث شکل‌گیری و حتی گسترش فرهنگ دانشگاهی شود.

در آموزش مجازی دانشجویان دارای سواد رایانه‌ای هستند و باید بتوانند منابع رایانه‌ای متناسب با حیطه وظایفشان را بشناسند و روش به کارگیری رایانه در حل مسائل مربوط به منابع آنلاین را بدانند (کشاورز، و همکاران، ۱۳۹۵). توجه به آموزش مجازی در رشد کمی و کیفی بستر آموزش امری حیاتی به شمار می‌رود؛ چرا که این نوع آموزش می‌تواند ما را در راه رسیدن به اهداف مرتبط با گسترش علوم یاری رساند. (روشنی علی‌بنه‌سر و همکاران، ۱۳۹۶). برای روبرو شدن با چهره‌ی واقعی دانشگاه و روشن ساختن موقعیتی که دانشگاه در آن قرار دارد، نیاز به روی آوردن به مبانی نظری مربوط به فرهنگ دانشگاهی داریم تا بتوانیم به شناخت کافی در زمینه فرهنگ دانشگاهی دست یابیم، این فرهنگ در آموزش مجازی نیز می‌تواند شکل گیرد (اصغری و همکاران، ۱۳۹۷). در زمینه‌ی اهمیت آموزش مجازی، برخی چون صابری و شریف زاده (۱۳۹۸) طی پژوهش خود بیان کردند که در ایران نیز چون سایر کشورها از آموزش مجازی استفاده می‌شود و سال ۱۳۸۰ را به‌عنوان سال ورود آموزش مجازی به آموزش عالی کشور می‌دانند، هم‌اکنون نیز با توجه به شرایط حاضر در نظام آموزش عالی و همچنین مدارس از آموزش مجازی استفاده می‌شود (صابری و شریف‌زاده، ۱۳۹۸).

سوالات پژوهش

- ۱- مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی در آموزش‌های مجازی کدام‌اند؟
- ۲- وضعیت مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی در آموزش مجازی از دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد علوم تربیتی دانشگاه مازندران چگونه است؟

مبانی نظری

آموزش مجازی

با گذشت زمان ما شاهد توسعه و گسترش روزافزون استفاده از آموزش مجازی هستیم و علت توسعه و گسترش آن پاسخ‌گویی به نیازهایی است که امروزه ما در نظام آموزشی با آن مواجه هستیم. از آنجا که آموزش مجازی یکی از شیوه‌های نوین آموزشی محسوب می‌شود، هنوز نتوانسته جایگاه خود را پیدا کند، در نتیجه با چالش‌هایی همراه است. توسعه و بقای آموزش مجازی افزون بر عوامل زیرساختی بودجه، به

کیفیت برنامه درسی نیز وابسته است (پالوک و کورنفورد^۱، ۲۰۱۰). معایب آموزش مجازی شامل نبود احساس اجتماعی و تأخیر در بازخورد توسط مربی می‌باشد. از سوی دیگر آموزش مجازی از غرب ظهور کرده است و بر ارزش‌هایی همچون فرد محور بودن، یادگیری مستقل، خود راهبر و فعال مبتنی است (وندرویل، ۲۰۰۳^۲، به نقل از زمانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۰۰). البته روشن است هر جامعه‌ای متناسب با شرایط اجتماعی و فرهنگی مخصوص به خود دارای ارزش‌هایی است. همین، موجب شده تا کاربران ایرانی درک متفاوتی از این نوع یادگیری داشته باشند (موشچاک^۳ و همکاران، ۲۰۰۶). به عقیده دریفوس^۴ (۲۰۱۰) بررسی مبانی نظری حاکی از آن است که فضای مجازی با توجه به این که اطلاعات فراوانی در اختیار افراد قرار می‌دهد، مانع پرورش مهارت‌هایی از جمله خلاقیت می‌شود و در تحقق خلاقیت موفقیت چندانی ندارد. آموزش مجازی نمی‌تواند ایده‌های خلاق، کیفیت اطلاعات، اشراف کاربران بر واقعیت‌های زندگی معنادار را برای یادگیرندگان به ارمغان بیاورد، از طرفی چون استاد نمی‌تواند متوجه شود که دانشجو چه میزان جذب درس شده و درس چه میزان او را درگیر کرده است، نمی‌تواند به ایده‌های دانشجو جهت دهد و ایده‌های او را هدایت کند (دریفوس، ۲۰۱۰).

آموزش مجازی در دانشگاه

در نظام آموزش عالی ایران اجرای آموزش مجازی دانشگاهی با تلاش هر دو بخش دولتی و خصوصی به‌طور رسمی در سال ۱۳۸۰ شمسی آغاز شد. آموزش مجازی نوعی فناوری آموزشی غربی است که بر محور ارزش‌هایی همچون فردمحور بودن، یادگیری مستقل خودراهبر و فعال مبتنی است (کیان، ۱۳۹۳). آموزش الکترونیکی در ایران صنعتی نوپا در فناوری آموزشی و آموزش از راه دور است، مراکز و مؤسسات آموزشی به‌ویژه دانشگاه‌ها در تلاشند تا هرچه سریع‌تر الگویی مناسب با ساختار آموزشی و فرهنگی کشور در زمینه آموزش الکترونیکی ارائه کنند (جزینی، ۱۳۹۷). پیشرفت‌های تکنولوژی^۵ از دهه ۱۹۹۰ منجر به افزایش یکپارچگی دوره‌های مبتنی بر وب در فعالیت‌های آموزشی شده است، اکنون یافتن آموزش عالی که از فواید فناوری از هر راهی بهره‌نگیرد دشوار است (مومنی‌راد و علی‌آبادی، ۱۳۹۱). در حال حاضر استفاده از آموزش مجازی به دلیل مزایای صرفه‌جویی در هزینه، قابلیت استفاده مجدد و انعطاف‌پذیری برای

1. Pollock & Cornford
2. vandrole
3. Moshchuk
4. dryfose
5. technology

یادگیرنده به ابزاری در حال رشد برای ارتقاء آموزش و پرورش در آمده است، در سیستم آموزش مجازی هم دانشجویان و هم استادان ذی‌نفع هستند و موفقیت این سیستم به استفاده مؤثر توسط استادان و دانشجویان بستگی دارد، با این حال بیشتر با محوریت دانشجویان است (صابری و شریف‌زاده، ۱۳۹۸). اجرای اثربخش برنامه‌های درسی مجازی مستلزم آشنایی مدرسان و دانشجویان با مهارت‌های مورد نیاز در این محیط است. مدرس مجازی باید از طریق راه‌های مختلف ایجاد فضای ارتباطی گرم و صمیمی کند و آغازگری و هدایت بحث، ارزشیابی از آموخته‌ها و ارائه بازخورد، مدیریت فرایند آموزش آشنایی داشته باشد (روشنی علی‌بنه‌سی و همکاران، ۱۳۹۶).

فرهنگ دانشگاهی

اندیشمندان هیچ‌گاه نتوانستند برای فرهنگ دانشگاهی تعریفی واحد بیابند که مورد قبول همه‌ی صاحب‌نظران باشد، این خود نشانگر ناپخته بودن مطالعات فرهنگ دانشگاه‌ها به علت عدم توجه به روش شناختی این نوع مطالعات است. کشور ایران مانند سایر کشورها با وجود گذشت ۸۰ سال از تأسیس اولین دانشگاه در آن، هنوز هم در استفاده از فرهنگ دانشگاهی دچار مشکلات فراوانی می‌شود. به‌طور کلی چهار نوع فرهنگ وجود دارد. **فرهنگ نقش‌مدار:** در سازمان‌هایی که فرهنگ نقش‌مدار غالب است هر فرد منصوب به شغل همان قسمت است که در عمل مورد انتظار است. یک فرهنگ نقش‌مدار فرهنگی است که بر انطباق انتظارات تأکید دارد. این فرهنگ در واحدهای دولتی و همچنین مؤسسات بزرگ بیشتر معمول است. این چنین مؤسساتی می‌توانند ابزارهای عقلایی محدود برای تأمین اهداف باشند (تمنا، ۱۳۹۲). **فرهنگ توفیق‌مدار:** در فرهنگ توفیق‌مدار افراد علاقه‌مند به کارشان هستند و نسبت به کاری که انجام می‌دهند تمایل شخصی دارند. شرکت‌های مشارکتی کوچک و مؤسسات تحقیقاتی غالباً مثال‌های مناسبی برای فرهنگ توفیق‌مدار هستند. **فرهنگ قدرت‌مدار:** در فرهنگ قدرت‌مدار بعضی افراد مسلط و دیگران تابع هستند. البته این عامل به یک مسأله نسبتاً محدود و ثابت اجتماعی یعنی عادت به تسلیم و تمکین در مقابل وظیفه و مسئولیت بستگی دارد (تمنا، ۱۳۹۲). **فرهنگ حمایت‌مدار:** سازمان‌هایی که بر اساس فرهنگ حمایتی شکل می‌گیرند، اعضای خود را وادار می‌کنند که از طریق روابط، تقابل، تعلق و اتصال، لیاقت خود را نشان دهند (عسگریان، ۱۳۸۸).

در زمینه آموزش مجازی تحقیقات و مطالعات فراوانی نیز انجام شده است که در ادامه ارائه می‌گردد. کاشانچی و هداوند (۱۳۹۲) در بررسی عوامل مؤثر بر یادگیری الکترونیکی، راهبردهای آموزشی در علوم پزشکی به این نتایج اشاره کردند که حمایت مدیریت از آموزش‌های مجازی و کاربری آسان دوره‌ها

تأثیرگذارترین عوامل در آموزش مجازی است. خراسانی و دوستی (۱۳۹۰) باور دارند که تنها چهار عامل در آموزش مجازی مؤثر است که شامل فناوری، محتوا، مدرس و شیوه‌های یادگیری می‌باشد. ال رحمی، الزهرانی و الفاراج (۲۰۱۸) در پژوهشی دریافتند که اگر محتوای موجود، شیوه ارائه و توجه به نیازهای دانشجویان افزایش یابد، رضایت دانشجویان از آموزش مجازی هم به تبع آن افزایش می‌یابد و برعکس. واندررو و لوئیز^۱ (۲۰۱۸) در بررسی بر فرایند ارزیابی در آموزش مجازی اشاره کردند برای این که کیفیت یادگیری در محیط آموزش مجازی افزایش یابد و در سطح مطلوب و مناسبی قرار گیرد، باید تدریس به‌طور پیوسته ارزیابی شود. قادری و قریشی (۱۳۹۵) در پژوهشی به این یافته‌ها اشاره کردند که دانشجویان دانشگاه از فرایند یادگیری و آموزش مجازی، طراحی آموزشی و توجه به نیازهای دانشجویان رضایت زیادی ندارند.

همچنین صاحب‌نظران بسیاری درباره فرهنگ دانشگاهی سخن گفتند و پژوهش‌های متعددی انجام دادند از جمله ممنون، عدلی و صمدی (۱۳۹۶) در تحقیقی به بررسی نقش فرهنگ دانشگاهی بر سهیم‌سازی دانش پرداخته‌اند و نتایج حاصل شده گویای آن است که سهیم‌سازی دانش در سطح پایینی قرار دارد و فرهنگ دانشگاهی در محیط‌های دانشگاه دارای کاستی و ضعف می‌باشد. ذاکر صالحی و نظریان (۱۳۹۳) در پژوهشی به بررسی جایگاه فرهنگ دانشگاهی در زندگی دانشجویی پرداخته‌اند و یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که شکل‌گیری اجتماع علمی و هنجارهای آن در سطح پایینی قرار دارد و دغدغه‌های یادگیرندگان عموماً فردی، منفعل، غیر ایدئولوژیک و تماشاگرانه است.

با توجه بررسی‌های مختلف در باره فرهنگ دانشگاهی در ابعاد زیادی، بحث و نتایج خوبی حاصل شده است. در این پژوهش با نگاهی متفاوت به آموزش مجازی و حساسیت در این مقوله، به بررسی فرهنگ دانشگاهی در آموزش مجازی که به‌صورت توصیفی-پیمایشی کمتر به آن پرداخته شده، می‌پردازیم.

روش تحقیق

پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی - پیمایشی است و طرح کلی پژوهش به‌صورت آمیخته اجرا شده است. داده‌های پژوهش در بخش کیفی با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با استادان و در بخش کمی با بهره‌گیری از پرسش‌نامه جامعه نمونه دانشجویان به دست آمد. با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند در انتخاب ۱۲ نمونه انتخابی و با پیش‌شرط اشباع نظری تا حد امکان سعی شد نظرهای اریب پیش

1. vandrow, drigs, luieze

نیاید. در جریان مصاحبه و برای اطمینان از روایی و پایایی، ابتدا سؤالات مصاحبه تدوین شد و برای تعیین روایی، در تحلیل اثر آموزش مجازی بر فرهنگ دانشگاهی از نظر صاحب نظران استفاده شد. برای اطمینان از پایایی در جلسات مصاحبه یادداشت برداری و تمام مصاحبه‌ها ضبط شد و نیز از نظرهای همکاران و تطبیق توسط اعضای مصاحبه‌شونده استفاده شد. روش تحلیل داده‌ها، تحلیل محتوا بود. پس از انجام تحلیل‌ها و بیرون کشیدن مفهومی‌ها، مقولات و مؤلفه‌ها طی سه مرحله کدگذاری، تدوین مدل مفهومی و بخش کمی آغاز شد. روش پژوهش در بخش کمی از نوع توصیفی-پیمایشی و در راستای وزن‌دهی و اولویت‌بندی مفهوم‌سازی‌ها و مقولات مستخرج از بخش کیفی بود. تعیین حجم جامعه و نمونه دو شرط لازم داشت: جامعه آماری بخش کمی دانشجویان کارشناسی‌ارشد رشته علوم تربیتی انتخاب شدند و انتخاب نمونه به صورت تصادفی ساده انجام شد. از تعداد نمونه ممکن که پرسش‌نامه بین آنها پخش شد، ۱۲۰ پرسش‌نامه جمع‌آوری شد. در بخش کمی به منظور گردآوری داده‌ها از ابزار پرسش‌نامه محقق‌ساخته مبتنی بر یافته‌های کیفی استفاده و پرسش‌نامه ویژه نظرهای دانشجویان در رکورد فرهنگ دانشگاهی در بستر مجازی تدوین شد. از این رو، پرسش‌نامه تدوین شده به صورت قبل و بعد از اتمام در قالب ۱۲ گویه و برای دانشجویان تنظیم شد. برای تعیین روایی پرسش‌نامه‌ها از روایی صوری و محتوایی استفاده گردید. پایایی پرسش‌نامه با استفاده از آلفای کرونباخ میزان ۹۱٪ به ثبت رسید. داده‌های جمع‌آوری شده با نرم‌افزار SPSS تحلیل شدند.

یافته‌ها

یافته‌ها در دو بخش کیفی و کمی ارائه شده است. در بخش کیفی یافته‌های به دست آمده در پاسخ به سؤالات پژوهش در خصوص اثرهای ادغام ایجاد شده بر فرهنگ دانشگاهی و سطوح سه گانه آن بود که به صورت مضمون گفته‌ها استخراج و نتایج به دست آمده گزارش شد. پس از ارائه مدل مفهومی مستخرج از یافته‌های کیفی، داده‌های بخش کمی گزارش شده است. بخش کیفی، یافته تحلیل‌های صورت گرفته به دست آمده از مصاحبه با مدیران در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی در جدول ۳ و ۲ ارائه شده است.

جدول ۱. مشخصات کلی مصاحبه شوندهگان

ردیف	جنسیت	دانشگاه	مرتب علمی	سابقه تجربی
۱	زن	مازندران-بابلسر	استاد	۱۷ سال
۲	مرد	مازندران-بابلسر	استادیار	۴ سال
۳	مرد	مازندران-بابلسر	استادیار	۲ سال
۴	مرد	تهران	استاد	۱۶ سال
۵	زن	تهران	استاد	۱۴ سال
۶	زن	مازندران-بابلسر	استادیار	۳ سال
۷	مرد	تهران	دانشیار	۷ سال
۸	مرد	علامه طباطبایی تهران	استادیار	۳ سال
۹	مرد	علامه طباطبایی تهران	استادیار	۴ سال
۱۰	مرد	علامه طباطبایی تهران	دانشیار	۹ سال
۱۱	مرد	علامه طباطبایی تهران	دانشیار	۱۱ سال
۱۲	مرد	شهید بهشتی تهران	دانشیار	۱۳ سال

سؤال اول: مؤلفه‌های فرهنگ‌دانشگاهی در آموزش‌های مجازی کدام‌اند؟

جدول ۲. مضامین مستخرج از مصاحبه

مضمون	فراوانی	نمونه مصاحبه	کد مصاحبه‌شونده
اعتماد	۷	* بحث آموزش در فضای مجازی در کشور دچار ضعف اعتماد در مخاطبین است. * کمرنگ شدن اعتماد در بستر مجازی یک بحث کاملاً محسوس است.	مصاحبه‌شونده ۹ مصاحبه‌شونده ۲
اخلاق حرفه‌ای	۸	* استفاده از روش آموزشی متناسب و نحوه آموزش توأم با اخلاق حرفه‌ای یک لازمه در فرهنگ دانشگاهی به شمار می‌رود. * فرهنگ دانشگاهی در آموزش حضوری و مجازی با اخلاق حرفه‌ای شناخته می‌شود.	مصاحبه‌شونده ۷ مصاحبه‌شونده ۵
نشاط	۷	در نظر گرفتن نشاط در آموزش دانشگاهی در آموزش‌های مجازی برای درگیری آموزش و آموزش اثربخش یک نیاز محسوب می‌شود.	مصاحبه‌شونده ۱۰
اشتراک دانش	۱۰	اشتراک دانش در فرهنگ دانشگاهی در بستر آموزش مجازی از مهم‌ترین اقدامات این حوزه است.	مصاحبه‌شونده ۳
ارتباطات	۹	* ارتباطات در آموزش مجازی کمرنگ‌تر شده و نیاز به توجه بسیار نیازمند است.	مصاحبه‌شونده ۱۱

کد مصاحبه شونده	نمونه مصاحبه	فراوانی	مضمون
مصاحبه شونده ۴	* توجه به متربی یکی ار کان مهم ارتباطات اثربخش هر سازمان آموزشی است.		
مصاحبه شونده ۶	استفاده از سرمایه فکری در فرهنگ دانشگاهی باعث کیفیت بخشی در آموزش مجازی می شود.	۸	سرمایه فکری
مصاحبه شونده ۵ مصاحبه شونده ۱	* آموزش محض در بستر مجازی بدون در نظر گرفتن تجهیزات مناسب امکان پذیر نیست. * آموزش مجازی در آموزش عالی نیازمند تجهیزات عالی نیز است، زیرا آموزش یک محیط تک بعدی نیست.	۷	تجهیزات
مصاحبه شونده ۱۲	فرهنگ دانشگاهی با کیفیت مطلوب در آموزش مجازی یک جایگاه اجتماعی ویژه محسوب می شود، همچنین یک امتیاز رقابتی است.	۹	جایگاه اجتماعی
مصاحبه شونده ۸	آموزش مجازی و فرهنگ متناسب در بستر مجازی نیازمند ساختارهایی است که بر خاسته از هزینه های مالی در تمام ابعاد یک دانشگاه مطلوب صرف شود.	۸	منابع مالی

در بخش کیفی با توجه به جدول ۲ داده های مصاحبه نیمه ساختار یافته در بخش مؤلفه های فرهنگ دانشگاهی در فضای مجازی از مصاحبه شوندگان در ۱۲ مفهوم دسته بندی و استخراج شد. مفاهیم اساسی مصاحبه و مفاهیم این بخش در جدول ۳ در سه بعد و ۱۲ مقوله بیان شده است.

جدول ۳. ابعاد، مقوله ها و مفهوم پذیری های مستخرج از مصاحبه ها

متغیرها	ابعاد	مقوله	مفاهیم
فرهنگ دانشگاهی در فضای مجازی	زمینه و بستر	اعتماد و همدلی	کاهش انگیزه و اعتماد به منابع و تجارب
		ارتباطات	تغییرات در نیازها و اولویت ها
		تجهیزات	تغییر در استفاده ابزار و کمبودها
فرهنگ دانشگاهی در فضای مجازی	تعاملات	اخلاق حرفه ای	ارائه نظرات و روابط حرفه ای
		نشاط و پویایی	کاهش فعالیت ها و کارایی
		اشتراک دانش	توجه به دانش ناب
مصنوعات	سرمایه فکری	سرمایه فکری	توجه به نوآوری های فردی
		منابع مالی	کمبود منابع مالی
		جایگاه اجتماعی	حس رقابت طلبی بین دانشگاهی

با توجه به جدول ۳ مصاحبه‌های استادان منتخب در بحث مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی در بستر مجازی مصاحبه بدین صورت دسته شده است، مؤلفه‌های مربوط به این بخش ۳ مورد یافت شد (به ترتیب زمینه و بستر، تعاملات و مصنوعات) و همچنین برای هر مؤلفه سه مورد مقوله یافت شد، در قسمت بستر و زمینه (به ترتیب اعتماد و همدلی، ارتباطات، تجهیزات) و در بخش تعاملات (به ترتیب اخلاق حرفه‌ای، نشاط و پویایی، اشتراک‌دانش) و در قسمت مصنوعات (به ترتیب سرمایه فکری، منابع مالی، جایگاه اجتماعی) در این قسمت استخراج شد و مفاهیمی در هر مقوله در جدول نوشته است که گویای هر مقوله مربوط به فرهنگ دانشگاه در بستر مجازی مورد اکتشاف است.

سوال دوم: وضعیت مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی در آموزش مجازی از دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد علوم تربیتی دانشگاه مازندران چگونه است؟

جدول ۴. t تک نمونه‌ای نظر دانشجویان در مورد فرهنگ دانشگاهی آموزش مجازی

ابعاد	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	t	درجه آزادی	میزان معناداری
زمینه و بستر	۱۲۰	۲/۳۱۰	۰/۹۰۱۲۱	-۳/۱۲	۱۱۹	۰/۱۲۱
تعاملات	۱۲۰	۳/۱۲۰	۰/۷۱۲۳۰	۳/۰۲	۱۱۹	۰/۰۰۱
مصنوعات	۱۲۰	۲/۵۱۹	۰/۸۴۱۲۳	-۳/۵۱	۱۱۹	۰/۱۵۶

با توجه به جدول شماره ۴ میانگین مقدار آزمون آماره t تک-نمونه‌ای در مؤلفه زمینه و بستر فرهنگ دانشگاهی آموزش مجازی ۲/۳۱۰ و میزان معناداری برابر ۰/۱۲۱ در سطح ۵ درصد می‌باشد و نشان‌دهنده عدم معناداری این مؤلفه از دیدگاه دانشجویان است. میانگین مؤلفه دوم تعاملات در فرهنگ دانشگاهی در آموزش مجازی به میزان ۳/۱۲۰ است که نشان‌دهنده میزان معناداری ۰/۰۰۱ در سطح ۵ درصد از دیدگاه دانشجویان است. در بعد مصنوعات مربوط به فرهنگ دانشگاهی در آموزش مجازی میانگین برابر با ۲/۵۱۹ است و مقدار معناداری ۰/۱۵۶ در سطح ۵ درصد از دیدگاه دانشجویان است و ارتباط معناداری وجود ندارد.

بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش با نگاهی متفاوت به آموزش مجازی، به بررسی فرهنگ دانشگاهی در آموزش مجازی به روش توصیفی-پیمایشی پرداخته شد. طبق مصاحبه‌ی به عمل آمده از استادان منتخب مؤلفه‌های بستر و زمینه، تعاملات و مصنوعات استخراج شده است و وضعیت مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی در آموزش مجازی مورد ارزیابی قرار گرفته است.

در بررسی سؤال اول مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی در آموزش مجازی یافته‌ها نشان می‌دهند یکی از عوامل مؤثر بر موفقیت سازمان‌های دانشگاهی، فرهنگ دانشگاهی بوده است که توجه اندیشمندان جامعه‌شناسی سازمان و مدیریت را به خود مشغول کرده است. سنت‌ها و سیستم‌های برنامه‌ریزی، فرایندهای توسعه همواره تحت تأثیر بسترها و پس‌زمینه فرهنگی عاملان درگیر در فرایند برنامه‌ریزی قرار دارند. علی‌رغم چرخش فرهنگی و بازساخت روزافزون فرهنگ و تأکید صاحب‌نظران بر اهمیت آن، نظریه‌های برنامه‌ریزی به‌ندرت از فرهنگ به‌عنوان عاملی مهم برای تحلیل و قیاس اصول، اهداف، سیستم‌ها و فرایندهای برنامه‌ریزی یاد می‌کنند. سرمدی و سیف (۱۳۹۰) در مطالعه خود دو عامل بسیار اساسی در ایجاد فرهنگ سازمانی نظام‌های آموزشی را بستر اجتماعی و بستر نهادی که نظام آموزشی در آن قرار دارد، دانستند و این دو عامل را از عوامل اساسی و تعیین‌کننده فرهنگ سازمانی در مدارس برشمردند.

عناصر متعددی همچون دانشمندان، دانشجویان، دانشگاه، نشریات دانشگاهی، کتاب‌ها، مراکز تحقیقاتی آکادمیک، ناشران دانشگاه، انجمن‌های علمی، قواعد، هنجارهای حاکم بر رفتارهای کنشگران درون اجتماع علمی، فرایندهای تولید علم مناسب، تعامل بین کنشگران و موقعیت‌های کنش‌های جمعی مانند گردهمایی و سمینارهای علمی کنش‌های ارتباطی در ارتباطات سازمانی از قبیل کنش‌های ارتباطی، گفتگویی و استراتژیک عمده‌ترین موجودیت‌های سازنده اجتماع علمی هستند (شارع‌پور و فاضلی، ۱۳۸۵: ۶۳).

با توجه به گسترش فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، اجتماعات علمی را می‌توان به دو نوع واقعی و مجازی تقسیم کرد. فناوری اطلاعات و ارتباطات با گسترش مناسبات اجتماعی غیرمستقیم نوعی از تعاملات به نام اجتماع علمی مجازی ایجاد کرده است و گفت‌وگو و مبادلات علمی را به فضای مجازی کشانده است. اعضای اجتماعات علمی جایگاه و محل یکسانی ندارند، ولی از علایق مشترکی برخوردارند. همچنین اجتماعات علمی را بر حسب گستردگی و دامنه جغرافیایی آن به دو صورت موقعیت‌های محلی و شبکه‌های اجتماعی می‌توان بررسی کرد.

وجود تعاملات و ارتباطات عمیق بین ذی‌نفعان آموزش در دانشگاه‌ها بیانگر جدی بودن آموزش و به‌طور کلی‌تر توسعه‌یافتگی رشته‌های علمی است و ضعف مناسبات دانشگاهی برعکس با دیگر مشکلات رشته‌های علمی پیوند دارد. ارتباط دانشجویان با استادهای خود یکی از عرصه‌های بااهمیت و تأثیرگذار تعامل دانشگاهی است.

قابل مشاهده‌ترین بخش فرهنگ، همین سطح و لایه بیرونی است که مصنوع دست انسان بوده و توسط خود او پدیدآمده است. در این سطح عواملی چون زبان محاوره‌ای و مکتوب، فرآورده‌های هنری و سایر رفتار ملی نمادین اعضاء نیز شکل می‌گیرد. مثلاً رد شدن از چراغ قرمز یا چینش فضای اتاق کاری نمونه‌ای از این سطح فرهنگ هستند. مصنوعات آثار نمایان و ملموس رفتار متجلی شده در هنجارها و ارزش‌ها و پیش فرض‌های فرهنگی‌اند که به سه طبقه کلی تقسیم می‌شوند:

الف) مظاهر فیزیکی مثل طرح، دکور، ساختمان، لباس، ظاهر؛

ب) مظاهر رفتاری مثل آیین و رسوم، سنت، پاداش‌ها و تنبیه‌ها؛

ج) مظاهر کلامی مثل حکایت، اسطوره‌ها، افسانه‌ها، تعابیر و مقایسه.

مصنوعات بشرساز فرهنگ در دسترس‌ترین عناصر فرهنگ هستند، ولی از هسته فرهنگی بسیار دورند که این دوری باعث تعبیر نادرست پژوهشگران می‌شود که بی‌طرفی فرهنگی را مد نظر قرار می‌دهند. فاضلی (۱۳۸۲) فرهنگ دانشگاهی را الگوی معانی نهفته در صور نمادین، از جمله کنش‌ها، گفتارها، مصنوعات و تمام مقولات معناداری تعریف کرده است که افراد دانشگاهی به کمک آن با هم ارتباط برقرار می‌کنند و در تجارب، باورها و دریافت‌های مشترک با یکدیگر سهیم می‌شوند.

توجه به آموزش‌الکترونیکی در توسعه کمی و کیفی آموزش امری ضروری است، زیرا پدیده نو می‌تواند در دستیابی به اهداف سیاست‌گذاری‌های مرتبط با گسترش و توسعه علوم، نظام‌های آموزشی را یاری کند. البته اگرچه استفاده از رویکرد آموزش‌الکترونیکی در دنیا روند رو به رشدی داشته است، اما مطالعات اخیر نشان داده‌اند که بیشتر پروژه‌های معروف در این زمینه با شکست مواجه شده‌اند (ذوالفقاری و همکاران، ۱۳۸۹). رضایتمندی به‌عنوان یک نشانه کلیدی برای تداوم در یادگیری الکترونیکی در نظر گرفته شده است. وقتی یادگیرندگان از فرایند یادگیری و حمایت محیط راضی باشند، تمایل بیشتری برای ادامه مشارکت در این محیط‌ها دارند. استفاده از شیوه‌های تدریس و ارزشیابی مناسب می‌تواند عملکرد فراگیران را بهبود بخشد (زارع و همکاران ۱۳۹۳).

پیرامون سؤال دوم پژوهش، وضعیت مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی در آموزش مجازی از دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد علوم تربیتی دانشگاه مازندران مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های مربوط به تحلیل سؤال دوم نتایج نشان می‌دهد رابطه بستر و زمینه و مصنوعات در فرهنگ دانشگاهی در آموزش مجازی از دیدگاه دانشجویان معنا دار نیست، ولی رابطه تعاملات در فرهنگ دانشگاهی در آموزش مجازی معنا دار است و نشان می‌دهد که مؤلفه تعاملات در فرهنگ دانشگاهی در آموزش مجازی به مقدار قابل توجهی تأثیرگذار بوده است و رابطه معناداری بین آن‌ها وجود دارد. در حالی که در دو مؤلفه دیگر (زمینه و بستر، مصنوعات) از دیدگاه دانشجویان رابطه معناداری با فرهنگ دانشگاهی در آموزش مجازی وجود ندارد و این مؤلفه‌ها در واقع به‌عنوان مؤلفه‌های مؤثر در فرهنگ دانشگاهی از دید دانشجویان آموزش مجازی شناخته نمی‌شوند. این یافته، با یافته‌ی قادری و قریشی (۱۳۹۵) که اشاره کردند دانشجویان دانشگاه از فرایند یادگیری و آموزش مجازی، طراحی آموزشی و توجه به نیازهای دانشجویان رضایت زیادی ندارند، همسو می‌باشد.

تحولات جهانی و روندها و تغییرات نو آموزش عالی مانند ظهور انواع جدیدی از دانشگاه‌های مجازی، بین‌المللی‌سازی آموزش عالی (تنوع دانشجو و استاد، فضاهای جدید و فرهنگ‌های جدید) و حتی نقش‌های جدید دانشگاه که در حوزه فرهنگ دانشگاه به‌عنوان عوامل تأثیرگذار محسوب می‌شوند، نقش چندانی در تغییر ارزش‌ها و هنجارهای مشترک اجتماعی علمی و در نتیجه در فرهنگ دانشگاهی ایفا نخواهند کرد، به همین دلیل به نظر می‌رسد در حال حاضر مواردی که در تعاریف فرهنگی دانشگاهی به چشم می‌خورد، بیش از آن که متعلق به مفهوم فرهنگ دانشگاهی باشد به فرهنگ سازمان دانشگاه تعلق دارد. البته ارائه چنین مفهومی از فرهنگ دانشگاهی در جهان امروز اگرچه ممکن است بیش از آن که یک واقعیت تلقی شود، یک تصویر و مفهوم ایده‌آل به نظر برسد و می‌تواند به تعلیق میان مطالعه دانشگاه به‌عنوان سازمان یا اجتماع علمی پایان دهد.

در یافته‌های پژوهش فرهنگ دانشگاهی حاکم بر دانشگاه تبریز مشخص شد که فرهنگ مشارکت‌پذیر به‌عنوان فرهنگ حاکم و فرهنگ مجازی، فرهنگ مغلوب دانشگاه معرفی شدند که به تفکیک برای هر یک از دانشکده‌ها نیز مشخص شده است. در فرهنگ مجازی که فرهنگ مغلوب دانشگاه تبریز است، برگ کوئیست اعتقاد دارد که فرهنگ مجازی به دنیای پست مدرن ارتباط دارد. در این فرهنگ منابع آموزشی با منابع جهانی و تکنولوژی‌های موجود جهت گسترش شبکه آموزشی، پیوند می‌یابد. همچنین فرهنگ مجازی به دو روش بر دانشگاه تأثیر می‌گذارد: ۱- دانشگاه باید با تکنولوژی‌های اطلاعات محور پیش برود.

۲- بایستی روش‌های جدیدی از سازمان‌دهی، مدیریت و فعالیت‌های دانشگاهی ارائه شود. از طرفی دیگر عواملی که در تولید و توسعه فرهنگ مجازی در دانشگاه‌ها سهیم هستند عبارتند از کامپیوتر به‌عنوان ابزار اینترنت به‌عنوان پایگاه اطلاعاتی جدید- شکستن مرزهای سازمانی و شناخت مجازی.

در نتیجه‌گیری پژوهش انجام شده می‌توان اذعان داشت در برنامه‌های دانشگاهی کشور ما ایران، استفاده از فناوری آموزش مجازی در دانشگاه‌ها نیازمند نوعی تحول در طراحی‌های آموزشی است. از آنجا که پرورش مهارت‌های دانشگاهی همچون تفکر خلاق، حل مسأله و نوآوری در کنار دستاوردهای تربیتی محیط‌های آموزشی همچون تربیت و رشد اخلاقی، از رسالت‌های اساسی دانشگاه‌ها محسوب می‌شود، بنابراین انتظار می‌رود طراحی محیط‌های آموزشی مجازی و دانشگاه‌ها در جهت نیل به اهداف یاد شده متحول شود و هرچه بیشتر در راستای تحقق هویت غنی دانشگاهی برای یادگیرندگان حرکت نماید.

در راستای پژوهش انجام شده پیشنهادهایی ارائه می‌شود: زمینه ارتباطات اجتماعی دانشجویان با استادان و سایر بخش‌های دانشگاه از طریق امکان ارتباط حضوری با استاد، به‌کارگیری فناوری‌های تعاملی چندرسانه‌ای، مشارکت در تشکیل‌های دانشجویی، نهادهای آموزشی و پژوهشی، اجتماعات علمی و برنامه‌های مفرح فراهم گردد. زمینه‌سازی آموزش اثربخش مجازی، در هر دو جنبه آموزش و تربیت، مستلزم وجود زمینه فعال دانشجویی با محتوا، استاد، آموزش‌یار، همکلاسی‌ها و در معنای گسترده جامعه است، به‌گونه‌ای که بتوان آثار ناخواسته عدم حضور در اجتماع دانشگاهی، از جمله ضعف و تربیت را به حداقل رساند.

به منظور ایجاد زمینه نوآوری و خلاقیت در آموزش‌های مجازی بهتر است استاد مجازی، یادگیری از طریق حل مسأله و استقبال از راه‌حل‌های تازه داشته باشد و تلاش نماید فقدان ارتباط چهره به چهره را با ارائه فعالیت‌های یادگیری پویا و تعاملی جبران نماید. استاد باید توانایی‌های مختلف دانشجویان مجازی را با زندگی در کلاس درس مجازی درهم آمیزد. دانشجوی مجازی باید به جای درگیر شدن با مفاهیم انتزاعی که به شکل سخنرانی یک‌سویه در کلاس‌های برخط و یا از طریق محتوای ناب‌رخط ارائه می‌شود، فعالیت‌های درسی مسأله‌محور و پژوهش‌محور در اختیار داشته باشد. در این صورت، دانشجو با استاد وارد بحث مذاکره می‌شود و در انجام پروژه‌های درسی کاملاً درگیر و فعال می‌شود. استاد باید در انتخاب مسائل دقت نماید تا مسائل را به‌عنوان فعالیت‌های درسی انتخاب کند که از اهمیت کافی برخوردار باشد و به‌ویژه با زندگی و تجارب برخاسته از زندگی روزمره مرتبط باشد تا کنجکاوای واقعی و خلاقیت را در دانشجو مجازی برانگیزد.

دانشجو در آموزش مجازی طی انجام پروژه‌های تعاملی و خلاقانه، علاوه بر تعامل با استاد، با سایر دانشجویان، و در معنای وسیع‌تر با فضای گسترده یادگیری در محیط وب، تعامل دارد و وارد فرایند بحث، یادگیری متقابل و جست‌وجوی راه‌حل‌ها از طریق درگیر شدن با اندیشه‌های گسترده خواهد شد. در این حالت است که فرایند یادگیری معنادار شکل می‌گیرد. در این شیوه، راهبردهای خاصی همچون پرسش و پاسخ دوطرفه‌ی متقابل، تعامل متقابل میان استاد و دانشجو در فضای مجازی می‌تواند به ترکیبی منعطف از تجارب شخصی و دانش قبلی بینجامد که خود در شکل‌گیری یادگیری معنادار از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

منابع

- ابراهیمی، روناک و مهران عدلی (۲۰۱۵). «نقش فرهنگ دانشگاهی بر دانش‌آفرینی از دیدگاه صاحب‌نظران نظام آموزش عالی». فصل‌نامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۲۱(۱)، ۱۲۷-۱۵۱.
- اصغری، فیروزه؛ عباس پور و حمید رحیمیان (۲۰۱۸). «ضرورت‌های مفهومی و الزامات روشی در مطالعات فرهنگ دانشگاهی». فصل‌نامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۱(۱)، ۱۲۹-۱۶۴.
- جزینی، علیرضا (۱۳۹۷). «تأثیر دوره‌های آموزش مجازی دانشگاه‌ها و مؤسسات غیرانتفاعی بر توسعه دانش». فصل‌نامه آموزش و توسعه منابع انسانی، ۵(۱۶)، ۱۳۳-۱۵۰.
- پسندیده، جواد؛ غلامعلی احمدی و احد دهقانزاده (۲۰۱۶). «فرهنگ دانشگاهی و تغییرات آن در ایران». مجله مطالعات آموزشی نما، ۷، ۲۲-۳۴.
- صالحی، ذاکر و زهرا نظریان (۲۰۱۴). «جایگاه فرهنگ دانشگاهی و الزامات نهادی علم در زندگی دانشجویی». جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، ۱(۳)، ۳۳-۶۹.
- تمنا، سعید (۱۳۹۲). «فرهنگ دانشگاهی و تأثیر آن بر سبک زندگی و فراغت جوانان». مجموعه مقالات کنگره ملی اوقات فراغت و سبک زندگی جوانان، ۱، ۶۱-۴۵.
- ذوالفقاری، میترا و همکاران (۲۰۰۷). «تأثیر دو روش آموزش الکترونیک و سخنرانی بر یادگیری درس بهداشت مادر و کودک دانشجویان پرستاری». مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۷(۱)، ۳۱-۳۹.
- روشنی علی بنه سی، حسن؛ کورش فتحی واجارگاه و اباصلت خراسانی (۱۳۹۶). «چالش‌های کیفیت ارزشیابی برنامه درسی دوره آموزش مجازی (مورد مطالعه: دانشگاه شهید بهشتی)». مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی. دوره ۷، شماره ۱۸.

- عباس‌زاده، محمد؛ رجب‌رضایی فرهادآباد و فاروق مظفری (۲۰۱۵). «بررسی رابطه فرهنگ رشته‌ای با انواع فرهنگ‌های دانشگاهی در دانشگاه تبریز». *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۶(۴)، ۱-۲۴.
- قاسمی، افسانه (۲۰۱۹). «تجربه زیسته و ادراک شده دانشجویان از فرهنگ دانشگاهی (تحصیلات تکمیلی گروه علوم انسانی دانشگاه‌های تهران)». *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، ۶(۱۳)، ۹۵-۱۲۶.
- کشاوری، محسن و مهران فرج‌اللهی (۲۰۱۶). «بررسی استانداردهای سواد رایانه‌ای در آموزش مجازی مطالعه موردی: دانشکده مدیریت دانشگاه تهران». *فصل‌نامه توسعه آموزش در علوم پزشکی زنجان*، ۹(۲۱)، ۸۷-۹۴.
- صابری، رضا و مؤگان شریف‌زاده (۲۰۲۰). «ارزیابی برنامه درسی اجرا شده در آموزش‌های مجازی دانشگاه فرهنگیان: جایگاه نیازها، محتوا و روش در آموزش‌های مجازی». *خبرنامه معاونت پژوهشی دانشگاه فرهنگیان*، ۵(۸)، ۶۱-۸۰.
- محتی نجف‌آبادی، الهه و همکاران (۲۰۲۰). «شناسایی مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی در دانشگاه فرهنگیان». *مدیریت فرهنگی*، شماره ۴۹(۳)، ۴۱-۶۲.
- کیان، مریم (۱۳۹۳). «چالش‌های آموزش مجازی: روایت آنچه در دانشگاه مجازی آموخته نمی‌شود». *مجله میان‌رشته‌ای آموزش مجازی در علوم پزشکی*، ۵(۳)، ۱۱-۲۱.
- مومنی‌راد، اکبر و خدیجه علی‌آبادی (۲۰۱۲). «بررسی کیفیت رشته فناوری اطلاعات دوره آموزش الکترونیکی دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی بر اساس استانداردهای آموزش الکترونیکی». *فصل‌نامه اندازه‌گیری تربیتی*، ۲(۷)، ۱۲۱-۱۳۸.
- ممنون، مینا؛ فریبا عدلی و پروین صمدی (۲۰۱۷). «نقش فرهنگ دانشگاهی بر سهم‌سازی دانش بین اعضای هیئت علمی مطالعه موردی دانشگاه الزهراء (س)». *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۱۳(۱)، ۲۹-۵۰.
- نجیمی، آرش؛ نیکو یمانی و بهاره سلیمانی (۲۰۱۷). «نیازسنجی توسعه آموزش مجازی: ارزیابی میزان آمادگی در دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی اصفهان». *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۷(۵)، ۷۰-۷۶.
- Al-Rahmi, W. M., Alias, N., Othman, M. S., Alzahrani, A. I., Alfarraj, O., Saged, A. A., & Rahman, N. S. A. (2018). *Use of e-learning by university students in Malaysian higher educational institutions: A case in Universiti Teknologi Malaysia*. Ieee Access, 6, 14268-14276.
- Dreyfus, H. (2010). *About the Internet: A Philosophical Look at the Internet*. Farsinezhad A, trans. Tehran: Saghi Publications, 20-85.
- Shen, X., & Tian, X. (2012). Academic Culture and Campus Culture of Universities. *Higher education studies*, 2(2), 61-65.

- Rodrigues, M. W., Isotani, S., & Zarate, L. E. (2018). Educational Data Mining: A review of evaluation process in the e-learning. *Telematics and Informatics*, 35(6), 1701-1717.
- Naveed, Q. N., Muhammed, A., Sanober, S., Qureshi, M. R. N., & Shah, A. (2017). Barriers Effecting Successful Implementation of E-Learning in Saudi Arabian Universities. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, 12(6).
- Vonderwell, S. (2003). An examination of asynchronous communication experiences and perspectives of students in an online course: A case study. *The Internet and higher education*, 6(1), 77-90.
- Moshchuk, A., Bragin, T., Gribble, S. D., & Levy, H. M. (2006, February). A Crawler-based Study of Spyware in the Web. *In NDSS* (Vol. 1, p. 2).

Analyzing the Challenge of University Culture Components in Virtual Education: A Case Study

Nazila kazempour¹, kosar kiapasha², Mahboobe Faraji³, Mahdie Ghanbari Hamidabadi⁴, Seyyed Fatem Zare Sheykhkolai⁵, Morteza Mohammadzade⁶

Abstract

Culture is considered as the basis of a university, and is reflected in the basic parts of the university. In this study, in order to discover the components of university culture in virtual learning, the views of master students of educational sciences of Mazandaran University were examined. The research was applied in terms of purpose and descriptive-survey method in terms of method and the general design of the research was mixed. The research data were obtained in the qualitative part using semi-structured interviews with university professors and in the quantitative part using the student population sample questionnaire. In the qualitative section, 12 topics were extracted through interviews in the field of components of university culture in virtual education. In a small part, the samples were examined with the help of a questionnaire. In order to analyze the quantitative data in the statistical part of the t-statistic, it was analyzed through Spss software. Qualitative findings were extracted through semi-structured interviews in 3 general categories of contextual components, interactions and artifacts. In the quantitative part, the statistical data of students' views on the context and artifacts were not satisfactory and significant. In the interaction component, students' perspectives were evaluated as significant and desirable. Proper use of the capacity of academic culture in virtual education requires a change in the context, and artifacts of cyberspace for its audience. Strengthening interactions as an important and constructive principle in e-learning is a good introduction to improve other elements of academic culture in e-learning.

Keywords: University Culture, Virtual Education, Mazandaran University

-
1. Master of Curriculum Planning, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Mazandaran, IRAN. Corresponding Author, nazilakazemi76@gmail.com
  2. Master of Curriculum Planning, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Mazandaran, IRAN.
  3. Master of History and Philosophy of Education, Mazandaran University, IRAN.
  4. Master of Curriculum Planning, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Allameh Tabatabai University, Tehran, IRAN.
  5. Master of Curriculum Planning, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Tehran, Tehran, IRAN.
  6. Master of Educational Management, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, IRAN